
Originalno i svima potrebno naučno djelo

(Dževad Drino, *Balkan: državnopravna historija*, Univerzitet u Zenici, Zenica, 2018)

Dugo vremena naučnoistraživačko nebo bosanskohercegovačke akademske zajednice nije zasjalo sjajem jednog originalnog, regionalno potrebnog i prepoznatljivog djela iz oblasti pravnohistorijskih nauka. Zahvaljujući nesaumljivoj želji autora, koji prije pisanja svakog rada ima za cilj da pomjeri granice spoznaje i u naslijeđe budućim generacijama ostavi djelo vrijedno pažnje, nastala je knjiga koja svojim sadržajem nadilazi, do tog momenta, postavljene naučnoistraživačke granice na polju izučavanja historije nastanka i razvoja društveno-političkih institucija. Nadmašivši prilično krute i teško prilagodljive metodološke okvire tokom pisanja knjige, njen autor, prof. dr. Dževad Drino, pažnju šire akademske javnosti fokusirao je na Balkanski poluotok, odnosno njegovu državnopravnu historiju. Knjiga *Balkan: državnopravna historija* je vrijedan zapis o historiji državno-pravnog razvoja balkanskih zemalja ne samo s naučnog nego i s politološkog aspekta. Zašto je to važno?

Prvo, iako je prostor jugoistočne Europe imenovan Balkanskim poluotokom tek u XIX vijeku, a kao pandan Pirinejima i Apeninima, ipak je prošlost država na njegovim prostorima, za razliku od onih apeninskih i pirinejskih, bila i ostala obilježena kontinuirano perpetuiranom neizvjesnošću i sukobima. Još od vremena invazije Rimljana te dolaska Slavena i njihovog saveza sa Avarima, Balkan je postao strateškim ciljem novih društveno-političkih formacija.

Drugo, kao izuzetno važan geopolitički prostor Balkanski poluotok nikada nije predstavljao pitanje od drugorazrednog značaja za najjače države ili države-predvodnice u Europi, pa čak i šire. S tim u vezi, balkanske zemlje su u svojoj društveno-političkoj historiji najčešće bile okupirane, anektirane ili stavljene u neki oblik „vazalnog“ odnosa prema „velikim igračima“ na euro-političkoj sceni.

Treće, među balkanskim zemaljama, kojima se autor u ovoj knjizi posvetio, nisu tako često vladali prijateljski i dobrosusjedski odnosi, niti su te zemlje konstituisale neki oblik šire političko-ekonomske zajednice koja bi bila interesantna drugim europskim zemljama, s aspekta članstva u jednom takvom savezu. Čak su balkanske zemlje inicirale i vodile dva Balkanska rata koji su u značajnoj mjeri definisali njihove današnje granice.

Četvrto, „bure baruta“ je, zahvaljujući svome geopolitičkom i strateškom položaju, kroz historiju bivalo predmetom interesovanja velikih europskih zemalja tako da se i danas njegova teritorija čini vrlo primamljivim i interesantnim prostorom s aspekta njegovog integrisanja u zajednicu europskih država, odnosno u euroatlanske društveno-političke tokove.

Peto, Balkan je mjesto susreta različitih religija, kultura i tradicija, kao malo gdje u drugim dijelovima Europe. Taj kulturološki kolorit na Balkanu je njegova komparativna prednost u odnosu na druge geopolitičke regije.

Šesto, balkanski prostor je uz kulturnološko-integrirajuću ulogu istovremeno bivao razdjelnicom između „dva svijeta“, još od vremena antičkog Rima do danas.

S obzirom na sve navedeno jedno ovakvo djelo zaslužuje pažnju ne samo čitalačke publike unutar bosanskohercegovačkih granica nego i područja cijelog Balkana, pa čak i Europe.

Knjiga se sastoji od uvoda, glavnog dijela, bibliografije i indeksa imena. Glavni dio je podijeljen na dva dijela. Prvi dio se odnosi na historiju država na Balkanu, a sastoji se od deset poglavlja. Prvo poglavlje je autor posvetio tematiziranju arheologije Balkana, odnosno organizaciji prvih društava. Autor u drugom poglavlju obrađuje državni i društveno-politički razvoj antičke Grčke, s posebnim naglaskom na Spartu, Atinu i proces helenizacije. Treće poglavlje prvog dijela se odnosi na fokusiranje pitanja rimskih provincija na Balkanu, odnosno romanizacije tračkih, ilirskih i keltskih plemena uz naglašavanje otpora koji su po tom pitanju pružili Grci. U četvrtom poglavlju akcenat je stavljen na balkansko srednjovjekovlje, odnosno na period koji predstavlja razmeđe starih carstava i civilizacija. Osvrćući se na migracije Južnih Slavena ka balkanskim prostranstvima i njihov geopolitički položaj, autor je, služeći se metaforom, njihovo bivstvovanje u datom vremenu i na datom prostoru uporedio sa „klinom koji dijeli Istočno i Zapadno Rimsko carstvo.“ Na Balkanu se, kako je to autor naglasio, „prelamaju interesi nasljednica Rima – na zapadu Karolinga, na istoku Bizanta, da bi furioznim naletom buduće svjetske sile, osmanskih Turaka, cijelo poluostrvo potpalo pod vlast sultana. Njegovim slabljenjem na zapadu jačaju habsburške zemlje, buduća Austro-Ugarska, sa istoka jačaju uticaji imperijalne Rusije, pa slom Osmanske vlasti prouzrokuje nastanak niza novih nezavisnih nacionalnih država na Balkanu. Osmansko naslijeđe je obilježilo Balkan i religijski, na postojeće većinsko pravoslavno i katoličko kršćanstvo i jevrejske oaze, na ovim prostorima etablira se i najmlađa monoteistička religija – islam, ponajviše na području Bosne i Hercegovine, te Albanije i Kosova.“ Peto poglavlje prvog dijela autor je posvetio „drugom Rimu“, tj. Bizantu, a šesto

slavenskim državama na Balkanu, počev od Bosne, preko Bugarske, Crne Gore (Duklja/Zeta), Hrvatske, Makedonije i Srbije (Raška). U sedmom poglavlju autor se posvetio razvoju ostalih balkanskih država, tj. Albanije i Rumunije. U osmom poglavlju autor je akcentirao pitanje skrivenih manjina na Balkanu, tj. Jevreja, Roma i Vlaha, otvarajući tako jedno novo polje u naučnoistraživačkom pristupu izučavanja manjinskih naroda, odnosno njihovih kulturnološko-pravnih instituta. U pretposljednem poglavlju prvog dijela autor se osvrnuo na društveno-političke prilike u Osmanskom carstvu, da bi u desetom dijelu akcenat dao na nastanak nezavisnih balkanskih država. U pretposljednem poglavlju autor je skrenuo pažnju na opasnost od pogrešnog izjednačavanja pojmova „osmansko“ i „tursko“, što je za balkanske države, a posebno za BiH, od posebne važnosti. Uz ispravno razumijevanje i razgraničavanje navedenih pojmova čitalac sebi nikada neće dopustiti da nivelira poimanja etničkog, vjerskog i političkog.

U drugom dijelu knjige autor se vrlo sistematično i metodološki pregledno bazirao na prikazivanje historije razvoja prava, odnosno pravnih sistema država na Balkanu. Tako je u prvom poglavlju drugog dijela prikazan pregled najznačajnijih pravnih tradicija na Balkanu uz poseban osvrt na pravne institucije antičke Grčke, a unutar nje na spartanski i atinski pravni sistem, kao i na osnovne crta utjecaja rimskog prava nakon osvajanja Balkana pred kraj II vijeka pr. n. e. Prateći vremensku nit u razvoju čovječanstva autor se u drugom poglavlju drugog dijela knjige osvrnuo na srednjovjekovno pravo i njegov razvoj na Balkanskom poluotoku ukazujući na sve specifikume koji su bili, ali i ostali, vezani za razvoj pravnog sistema u ovom dijelu Europe. Zbog posebnog značaja za razvoj srednjovjekovnog prava autor je kroz posebna poglavlja obradio najutjecajnije pravne sisteme tog perioda. Tako je u trećem poglavlju obrađeno bizantsko pravo, u četvrtom prvobitno pravo Južnih Slavena, a u petom gradsko pravo Balkana. Šesto i sedmo poglavlje drugog dijela knjige je posvećeno osnovnim cratama rudarskog i carinskog prava. U osmom, ujedno i najopširnijem poglavlju, autor je dao naglasak na pravo sred-

njovjekovnih država na Balkanu. Ovo je i centralni dio drugog dijela udžbenika unutar kojega su vrlo sistematično i precizno, bez suvišnih osvrti i po abecednom redu izneseni osnovni elementi nastanka i razvoja albanskog prava, bosanskog prava, bugarskog prava, crnogorskog prava, hrvatskog prava, makedonskog prava, rumunskog prava, srpskog prava i osmanskog prava. Poštujući suverenost, teritorijalnu kompaktnost i nezavisnost Dubrovačke republike, koja je trajala sve do 1808. godine, autor se posebno osvrnuo na nastanak Dubrovnika kao općine, a kasnije republike kao i na osobenosti dubrovačkog prava. Uvažavajući značaj religije koji je ona imala među balkanskim narodima i neizbrisiv trag koji je ostavila na današnje narode Balkana autor udžbenika je posebno poglavlje posvetio religijskim pravnim sistemima Balkana uz poseban naglasak na jevrejsko, kanonsko i šerijatsko pravo. U desetom poglavlju, poštujući komparativno-pravnu metodu, prof. Drino se osvrnuo na osnovne značajke prava modernog doba, odnosno na građanske kodifikacije devetnaestog vijeka koje su nastale na Balkanu ili su na teritoriji istog bile primjenjivane. U jedanaestom poglavlju akcentat je stavljen na izgradnju modernih nacionalnih zakonodavstava na Balkanu, da bi udžbenik bio zaključen dvanaestim poglavljem drugog dijela udžbenika, s osvrtom na socijalističko pravo koje je na bal-

kanskim prostorima ostavilo vrlo jake i neizbrisive tragove, kroz skoro pola vijeka postojanja, a čiji pravni recidivi su prisutni i danas.

Koristeći se djelom Hieronymusa Boscha „Brod luđaka“ nastalom između 1494. i 1500. godine, a na kojemu je prikazano devet osoba u barci i dvije osobe u vodi, prof. Drino je, implicitno, svakoga čitaoca pozvao da Balkan uporedi sa brodom, a njegove države sa osobama koje se nalaze na brodu na kojem neobuzdano igraju i pjevaju, kao u nekakvom ekstatičkom zanosu, nesvjesni svog okruženja, pri čemu veslanje i upravljanje brodom nikome od njih nije bitno. Odabir navedene slike predstavlja vrlo hrabar i promišljen potez autora koji poziva svakog čitatelja da, nakon predanog pristupa djelu, zauzme konačan odgovor na pitanja sadašnjosti i budućnosti balkanskog društveno-političkog, pravnog i kulturološkog opredjeljenja u odnosu na svjetske tokove.

Ova knjiga je pisana vrlo jednostavnim i široj čitalačkoj publici razumljivim jezikom, tako da u njenom čitanju mogu uživati kako studenti tako i svi oni koji žele obogatiti nivo vlastite kulturološke spoznaje i opštehistorijske pismenosti. Na kraju, nadamo se da će ovaj vrijedan historijski zapis biti preveden na jedan od svjetskih jezika kako šira javnost ne bi bila uskraćena za djelo vrijedno čitanja.

Ajdin Huseinspahić